મગનલાલ કૃત.

"નવા ધોરણ મુજબ"

ગુજરાતી પેહેલા ધોરણની સંક્ષેપ નોટ.

આ આવૃત્તિમાં ઘણોજ સુધારો વધારો કર્યોછે.

પ્રગટ કરનાર

મોહનલાલ ઝવેરચંદ શાહ.

ખેડા—ગુજરાત.

સૌથી સસ્તી અને ઘણોજ
બોહોળો ફેલાવો પામેલી.

અમદાવાદ

શ્રી ચંદ્રપ્રકાશ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં છાપી.

આવૃત્તિ ૧૯ મી. પ્રત ૨૦૦૦.

સને ૧૯૦૪. સંવત ૧૯૬૦.

કિંમત રૂ. ૦-૧-૬ (દોઢ આનો.)

[સામટી લેનારને સારૂં કમીશન આપવામાં આવે છે.]

પેહેલા ધોરણની સંક્ષેપ નોટ.

"નવા ધારણ મુજબ"

જેની અંદર ગુજરાતી અને બાળબોધ મૂળાક્ષરો, બારાક્ષરી, આંક, પાઠના અર્થ, ચલણી નાણાની ધાત, શીખામણની કવિતા, પદાર્થ પાઠો સહિત.

પ્રગટ કરનાર.

મોહનલાલ ઝવેરચંદ શાહ (લીંબડી વાળા)

ખેડા—ગુજરાત.

આવૃત્તિ ૧૯ મી—પ્રત ૨૦૦૦.

અમદાવાદ મધ્યે
કંદોઇની વાડીના નાકા ઉપર શા. સોમચંદ
કેશવલાલે પોતાના ધી ચંદ્રપ્રકાશ પ્રેસમાં છાપી.

સંવત ૧૯૯૦. સને ૧૯૩૪.
કીંમત ૦-૧-૬ (દોઢ આનો.)

પ્રસ્તાવના.

ગુજરાતી ધોરણમાં જુદા જુદા વિષયો શીખવા માટે દરેક જાતની ચોપડી ખરીદી તેમાંથી ટુંકુ તારણ ઉતારવાની જરૂર ના પડે, વળી સહેલાઇથી શિક્ષણ દઇ શકાય, શિખનારને ઉત્તમ હથિયાર બને, એવા એવા હેતુથી અમે આ નોટ લખી છે. આશા રાખવામાં આવે છે કે અમારી બીજી નોટોની પેઠે આ નોટ પણ અનુકુળ થઇ પડશે.

આ ધોરણ શિખનાર વિદ્યાર્થી ઘણી નાની ઉમ્મરના હોય છે. અને તેમને ગુજરાતી અક્ષરનું જ્ઞાન પ્રથમથીજ આપવાનું હોવાથી આ નોટમાં મોટા, નાના, ઝીણા એમ જ્યાં જોઇએ ત્યાં તેવા ટાઇપ ગોઠવેલા છે. આ નોટની ઘણીજ ટુંકી મુદતમાં હજારો નકલો ખપી જવાથી આ ૧૯ મી આવૃત્તિ બહાર પાડવામાં આવી છે એજ તેનું ઉત્તમપણું જાણવાને બસ છે.

તા૦ ૩૦ એપ્રીલ સને ૧૯૦૪ ખેડા “ન્યુ જનરલ બુક ઓફીસ.”	પ્રગટ કર્ત્તા. એમ. ઝેડ. શાહ.

गूजराती पेहेला धोरणनी

संक्षेप नोट.

મૂળાક્ષરો.

ગુજરાતી વ્યંજનો.

ક	ખ	ગ	ઘ	ઙ
ચ	છ	જ	ઝ	ઞ
ટ	ઠ	ડ	ઢ	ણ
ત	થ	દ	ધ	ન

પ	ફ	બ	ભ	મ	
ય	ર	લ	વ	શ	
ષ	સ	હ	ળ	ક્ષ	જ્ઞ:

ગુજરાતી સ્વરો.

અ	આ	ઇ	ઈ	ઉ	ઊ
એ	ઐ	ઓ	ઔ	અં	અ:

બાળબોધ વ્યંજનો.

क ख ग घ ङ च छ ज झ ञ ट

ठ ड ढ ण त थ द ध न प फ ब भ

म य र ल व श ष स ह ळ क्ष ज्ञ:

બાળબોધ સ્વરો.

अ आ इ ई उ ऊ ए ऐ ओ औ अं अः

ગુજરાતી બાળાક્ષરી.

ક કા કિ કી કુ કૂ કે કૈ કો કૌ કં કઃ

ખ ખા ખિ ખી ખુ ખૂ ખે ખૈ ખો ખૌ ખં ખઃ

ગ ગા ગિ ગી ગુ ગૂ ગે ગૈ ગો ગૌ ગં ગઃ

ઘ ઘા ઘિ ઘી ઘુ ઘૂ ઘે ઘૈ ઘો ઘૌ ઘં ઘઃ

ચ ચા ચિ ચી ચુ ચૂ ચે ચૈ ચો ચૌ ચં ચઃ

છ છા છિ છી છુ છૂ છે છૈ છો છૌ છં છઃ

જ	જા	જિ	જી	જુ	જૂ	જે	જૈ	જો	જૌ	જં	જઃ
ઝ	ઝા	ઝિ	ઝી	ઝુ	ઝૂ	ઝે	ઝૈ	ઝો	ઝૌ	ઝં	ઝઃ
ટ	ટા	ટિ	ટી	ટુ	ટૂ	ટે	ટૈ	ટો	ટૌ	ટં	ટઃ
ઠ	ઠા	ઠિ	ઠી	ઠુ	ઠૂ	ઠે	ઠૈ	ઠો	ઠૌ	ઠં	ઠઃ
ડ	ડા	ડિ	ડી	ડુ	ડૂ	ડે	ડૈ	ડો	ડૌ	ડં	ડઃ
ઢ	ઢા	ઢિ	ઢી	ઢુ	ઢૂ	ઢે	ઢૈ	ઢો	ઢૌ	ઢં	ઢઃ
ણ	ણા	ણિ	ણી	ણુ	ણૂ	ણે	ણૈ	ણો	ણૌ	ણં	ણઃ
ત	તા	તિ	તી	તુ	તૂ	તે	તૈ	તો	તૌ	તં	તઃ
થ	થા	થિ	થી	થુ	થૂ	થે	થૈ	થો	થૌ	થં	થઃ
દ	દા	દિ	દી	દુ	દૂ	દે	દૈ	દો	દૌ	દં	દઃ
ધ	ધા	ધિ	ધી	ધુ	ધૂ	ધે	ધૈ	ધો	ધૌ	ધં	ધઃ
ન	ના	નિ	ની	નુ	નૂ	ને	નૈ	નો	નૌ	નં	નઃ
પ	પા	પિ	પી	પુ	પૂ	પે	પૈ	પો	પૌ	પં	પઃ

ફ	ફા	ફિ	ફી	ફુ	ફૂ	ફે	ફૈ	ફો	ફૌ	ફં	ફઃ
બ	બા	બિ	બી	બુ	બૂ	બે	બૈ	બો	બૌ	બં	બઃ
ભ	ભા	ભિ	ભી	ભુ	ભૂ	ભે	ભૈ	ભો	ભૌ	ભં	ભઃ
મ	મા	મિ	મી	મુ	મૂ	મે	મૈ	મો	મૌ	મં	મઃ
ય	યા	યિ	યી	યુ	યૂ	યે	યૈ	યો	યૌ	યં	યઃ
ર	રા	રિ	રી	રુ	રૂ	રે	રૈ	રો	રૌ	રં	રઃ
લ	લા	લિ	લી	લુ	લૂ	લે	લૈ	લો	લૌ	લં	લઃ
વ	વા	વિ	વી	વુ	વૂ	વે	વૈ	વો	વૈ	વં	વઃ
શ	શા	શિ	શી	શુ	શૂ	શે	શૈ	શો	શૌ	શં	શઃ
ષ	ષા	ષિ	ષી	ષુ	ષૂ	ષે	ષૈ	ષો	ષૌ	ષં	ષઃ
સ	સા	સિ	સી	સુ	સૂ	સે	સૈ	સો	સૌ	સં	સઃ
હ	હા	હિ	હી	હુ	હૂ	હે	હૈ	હો	હૌ	હં	હઃ
ળ	ળા	ળિ	ળી	ળુ	ળૂ	ળે	ળૈ	ળો	ળૌ	ળં	ળઃ
ક્ષ	ક્ષા	ક્ષિ	ક્ષી	ક્ષુ	ક્ષૂ	ક્ષે	ક્ષૈ	ક્ષો	ક્ષૌ	ક્ષં	ક્ષઃ
જ્ઞ	જ્ઞા	જ્ઞિ	જ્ઞી	જ્ઞુ	જ્ઞૂ	જ્ઞે	જ્ઞૈ	જ્ઞો	જ્ઞૌ	જ્ઞં	જ્ઞઃ

बाळबोध बाराक्षरी.

क	का	कि	की	कु	कू	के	कै	को	कौ	कं	कः
ख	खा	खि	खी	खु	खू	खे	खै	खो	खौ	खं	खः
ग	गा	गि	गी	गु	गू	गे	गै	गो	गौ	गं	गः
घ	घा	घि	घी	घु	घू	घे	घै	घो	घौ	घं	घः
च	चा	चि	ची	चु	चू	चे	चै	चो	चौ	चं	चः
छ	छा	छि	छी	छु	छू	छे	छै	छो	छौ	छं	छः
ज	जा	जि	जी	जु	जू	जे	जै	जो	जौ	जं	जः
झ	झा	झि	झी	झु	झू	झे	झै	झो	झौ	झं	झः
ट	टा	टि	टी	टु	टू	टे	टै	टो	टौ	टं	टः
ठ	ठा	ठि	ठी	ठु	ठू	ठे	ठै	ठो	ठौ	ठं	ठः
ड	डा	डि	डी	डु	डू	डे	डै	डो	डौ	डं	डः
ढ	ढा	ढि	ढी	ढु	ढू	ढे	ढै	ढो	ढौ	ढं	ढः

ण	णा	णि	णी	णु	णू	णे	णै	णो	णौ	णं	णः
त	ता	ति	ती	तु	तू	ते	तै	तो	तौ	तं	तः
थ	था	थि	थी	थु	थू	थे	थै	थो	थौ	थं	थः
द	दा	दि	दी	दु	दू	दे	दै	दो	दौ	दं	दः
ध	धा	धि	धी	धु	धू	धे	धै	धो	धौ	धं	धः
न	ना	नि	नी	नु	नू	ने	नै	नो	नौ	नं	नः
प	पा	पि	पी	पु	पू	पे	पै	पो	पौ	पं	पः
फ	फा	फि	फी	फु	फू	फे	फै	फो	फौ	फं	फः
ब	बा	बि	बी	बु	बू	बे	बै	बो	बौ	बं	बः
भ	भा	भि	भी	भु	भू	भे	भै	भो	भौ	भं	भः
म	मा	मि	मी	मु	मू	मे	मै	मो	मौ	मं	मः
य	या	यि	यी	यु	यू	ये	यै	यो	यौ	यं	यः
र	रा	रि	री	रु	रू	रे	रै	रो	रौ	रं	रः
ल	ला	लि	ली	लु	लू	ले	लै	लो	लौ	लं	लः

व	वा	वि	वी	वु	वू	वे	वै	वो	वौ	वं	वः
श	शा	शि	शी	शु	शू	शे	शै	शो	शौ	शं	शः
ष	षा	षि	षी	षु	षू	षे	षै	षो	षौ	षं	षः
स	सा	सि	सी	सु	सू	से	सै	सो	सौ	सं	सः
ह	हा	हि	ही	हु	हू	हे	है	हो	हौ	हं	हः
ळ	ळा	ळि	ळी	ळु	ळू	ळे	ळै	ळो	ळौ	ळं	ळः
क्ष	क्षा	क्षि	क्षी	क्षु	क्षू	क्षे	क्षै	क्षो	क्षौ	क्षं	क्षः
ज्ञ	ज्ञा	ज्ञि	ज्ञी	ज्ञु	ज्ञू	ज्ञे	ज्ञै	ज्ञो	ज्ञौ	ज्ञं	ज्ञः

૧	૧	૧	૧	૨	૨	૧	૩	૩	૧	૪	૪	૧	૫	૫
૨	૧	૨	૨	૨	૪	૨	૩	૬	૨	૪	૮	૨	૫	૧૦
૩	૧	૩	૩	૨	૬	૩	૩	૯	૩	૪	૧૨	૩	૫	૧૫
૪	૧	૪	૪	૨	૮	૪	૩	૧૨	૪	૪	૧૬	૪	૫	૨૦
૫	૧	૫	૫	૨	૧૦	૫	૩	૧૫	૫	૪	૨૦	૫	૫	૨૫
૬	૧	૬	૬	૨	૧૨	૬	૩	૧૮	૬	૪	૨૪	૬	૫	૩૦
૭	૧	૭	૭	૨	૧૪	૭	૩	૨૧	૭	૪	૨૮	૭	૫	૩૫
૮	૧	૮	૮	૨	૧૬	૮	૩	૨૪	૮	૪	૩૨	૮	૫	૪૦
૯	૧	૯	૯	૨	૧૮	૯	૩	૨૭	૯	૪	૩૬	૯	૫	૪૫
૧૦	૧	૧૦	૧૦	૨	૨૦	૧૦	૩	૩૦	૧૦	૪	૪૦	૧૦	૫	૫૦

૧	૬	૬	૧	૭	૭	૧	૮	૮	૧	૯	૯	૧	૧૦	૧૦
૨	૬	૧૨	૨	૭	૧૪	૨	૮	૧૬	૨	૯	૧૮	૨	૧૦	૨૦
૩	૬	૧૮	૩	૭	૨૧	૩	૮	૨૪	૩	૯	૨૭	૩	૧૦	૩૦
૪	૬	૨૪	૪	૭	૨૮	૪	૮	૩૨	૪	૯	૩૬	૪	૧૦	૪૦
૫	૬	૩૦	૫	૭	૩૫	૫	૮	૪૦	૫	૯	૪૫	૫	૧૦	૫૦
૬	૬	૩૬	૬	૭	૪૨	૬	૮	૪૮	૬	૯	૫૪	૬	૧૦	૬૦
૭	૬	૪૨	૭	૭	૪૯	૭	૮	૫૬	૭	૯	૬૩	૭	૧૦	૭૦
૮	૬	૪૮	૮	૭	૫૬	૮	૮	૬૪	૮	૯	૭૨	૮	૧૦	૮૦
૯	૬	૫૪	૯	૭	૬૩	૯	૮	૭૨	૯	૯	૮૧	૯	૧૦	૯૦
૧૦	૬	૬૦	૧૦	૭	૭૦	૧૦	૮	૮૦	૧૦	૯	૯૦	૧૦	૧૦	૧૦૦

૧૧	૧	૧૧	૧૨	૧	૧૨	૧૩	૧	૧૩	૧૪	૧	૧૪	૧૫	૧	૧૫
૧૧	૨	૨૨	૧૨	૨	૨૪	૧૩	૨	૨૬	૧૪	૨	૨૮	૧૫	૨	૩૦
૧૧	૩	૩૩	૧૨	૩	૩૬	૧૩	૩	૩૯	૧૪	૩	૪૨	૧૫	૩	૪૫
૧૧	૪	૪૪	૧૨	૪	૪૮	૧૩	૪	૫૨	૧૪	૪	૫૬	૧૫	૪	૬૦
૧૧	૫	૫૫	૧૨	૫	૬૦	૧૩	૫	૬૫	૧૪	૫	૭૦	૧૫	૫	૭૫
૧૧	૬	૬૬	૧૨	૬	૭૨	૧૩	૬	૭૮	૧૪	૬	૮૪	૧૫	૬	૯૦
૧૧	૭	૭૭	૧૨	૭	૮૪	૧૩	૭	૯૧	૧૪	૭	૯૮	૧૫	૭	૧૦૫
૧૧	૮	૮૮	૧૨	૮	૯૬	૧૩	૮	૧૦૪	૧૪	૮	૧૧૨	૧૫	૮	૧૨૦
૧૧	૯	૯૯	૧૨	૯	૧૦૮	૧૩	૯	૧૧૭	૧૪	૯	૧૨૬	૧૫	૯	૧૩૫
૧૧	૧૦	૧૧૦	૧૨	૧૦	૧૨૦	૧૩	૧૦	૧૩૦	૧૪	૧૦	૧૪૦	૧૫	૧૦	૧૫૦

૧૬	૧	૧૬	૧૭	૧	૧૭	૧૮	૧	૧૮	૧૯	૧	૧૯	૨૦	૧	૨૦
૧૬	૨	૩૨	૧૭	૨	૩૪	૧૮	૨	૩૬	૧૯	૨	૩૮	૨૦	૨	૪૦
૧૬	૩	૪૮	૧૭	૩	૫૧	૧૮	૩	૫૪	૧૯	૩	૫૭	૨૦	૩	૬૦
૧૬	૪	૬૪	૧૭	૪	૬૮	૧૮	૪	૭૨	૧૯	૪	૭૬	૨૦	૪	૮૦
૧૬	૫	૮૦	૧૭	૫	૮૫	૧૮	૫	૯૦	૧૯	૫	૯૫	૨૦	૫	૧૦૦
૧૬	૬	૯૬	૧૭	૬	૧૦૨	૧૮	૬	૧૦૮	૧૯	૬	૧૧૪	૨૦	૬	૧૨૦
૧૬	૭	૧૧૨	૧૭	૭	૧૧૯	૧૮	૭	૧૨૬	૧૯	૭	૧૩૩	૨૦	૭	૧૪૦
૧૬	૮	૧૨૮	૧૭	૮	૧૩૬	૧૮	૮	૧૪૪	૧૯	૮	૧૫૨	૨૦	૮	૧૬૦
૧૬	૯	૧૪૪	૧૭	૯	૧૫૩	૧૮	૯	૧૬૨	૧૯	૯	૧૭૧	૨૦	૯	૧૮૦
૧૬	૧૦	૧૬૦	૧૭	૧૦	૧૭૦	૧૮	૧૦	૧૮૦	૧૯	૧૦	૧૯૦	૨૦	૧૦	૨૦૦

ચલણી નાણાની ધાત.			
૩ પાઈનો	૧ પૈસો.	૧૬ આનાના	૬૪ પૈસા.
૨ અધેલે	૧ પૈસો.	૧૨ આનાના	૪૮ પૈસા.
૨ પૈસાનો	૧ ઢબુ.	૮ આનાના	૩૨ પૈસા.
૩ પૈસાનો	૧ ટકો.	૪ આનાના	૧૬ પૈસા.
૪ પૈસાનો	૧ આનો.	૨ આનાના	૮ પૈસા.
૨ આનાની	૧ બે આની.	૧ આનાના	૪ પૈસા.
૪ આનાની	૧ પાવલી.	૧ પૈસાની	૩ પાઈ.
૮ આનાનો	૧ અરધો.	૨ પૈસાની	૬ પાઈ.
૧૬ આનાનો	૧ રૂપિયો.	૩ પૈસાની	૯ પાઈ.
		૪ પૈસાની	૧૨ પાઈ.

બસોં સુધીની સંખ્યા આવે તેવા મોઢે ગણવાના હિસાબ

મારી પાસે ૧૦ દાડમ છે અને માન બાઈએ બીજા ૨૦ દાડમ આપ્યા તો કુલ કેટલા થયા? જવાબ ૩૦ થયા.

૫૦ કેરીઓ છે તેમાં ૩૦ કેરીઓનો રસ કાઢ્યો બાકી કેટલી કેરીઓ રહી? જવાબ. ૨૦ રહી.

૧૦૦ રૂપિયા છે. દરેકને દસ દસ આપ્યા તો કેટલા દસકા અપાયા?

૭૫ નારંગીઓ છે. દરેકને દસ દસ આપી તો કેટલા દસકા આપી ને બાકી કેટલી વધી?

૨૦૦ રૂપિયામાં દસ દસકા રૂપિયા વેંચી દીધા બાકી કેટલા દસકા રૂપિયા રહ્યા.

ગૂજરાતી નવી પહેલી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧ લો.
હળ=ખેતર ખેડવાનું ઓજાર.

પાઠ ૨ જો.
બા=બાપનો બાપ.

પાઠ ૩ જો.
કાકા=બાપનો નાનોભાઈ
મામા=માનોભાઈ.
દાદા=માનો બાપ.
તાતા=રોટલી
ઘાસ=ખડ
ભાત=રાંધેલા ચોખા.

પાઠ ૬ ઠો.
કાકી=કાકાની વહુ.
મામી=મામાની વહુ.
માશી=માની બેન
ભાભી=ભાઈની વહુ
દાદી=મોટીમા.
બંધકર=વાશે.

પાઠ ૭ મો.
જીજી=બા.

ગીત=ગાણું. (વગેરે.
ભાજી=મેથી. તાંદળજો

પાઠ ૧૦ મો.

વાજુ=રાગ નીકળે એવું રમકડું.
ભૂ=પાણી.

પાઠ ૧૫ મો.

પાકી=ગળી.

પાઠ ૧૬ મો.

ચરે=ઉભી ઉભી ખાય

પાઠ ૨૨ મો.

તોપ=બંદુક કરતાં મોટો અવાજ થાય તે.

પાઠ ૨૮ મો.

પશુ=ચાર પગ વાળાં જનાવર.
રૂપાળો=શોભીતો

પાઠ ૨૯ મો.

ખોંખારે છે=હુણહુણે છે.

પાઠ ૩૦ મો.

ફોઇ=બાપની બેન

પાઠ ૩૧ મો.

આમતેમ=આડીઅવળી
તાકી=જોઇ

પાઠ ૩૨ મો.

રોજ=હમેશાં
મીઠું=સારૂં

પાઠ ૩૪ મો.

ડાહી=સમજણી

પાઠ ૩૫ મો.

ઠોઠ=અભણ

પાઠ ૩૬ મો.

સુંદર=સારૂં
ખુશી=રાજી

પાઠ ૩૭ મો.

ફુદતું ફુદતું=ઠેકડા મારતું.
વાહાલાં=સારાં

પાઠ ૩૮ મો.

પારકો=બીજાનો
ધેલો=ગાડો.

પાઠ ૩૯ મો.

ચળકતી=શોભીતી
કલગી=છોગું
ઝુંડમાં=જથામાં
ધીમીધીમી=હળવેહળવે
શોધેછે=ગોતેછે.
અવાજથી=સાદથી
નાચેછે=કૂદેછે
મજા=આનંદ

પાઠ ૪૦ મો.

ખોતરેછે=ખોદેછે
ચણવા=ખાવા

પાઠ ૪૨ મો.

રવાઇ=દહીં વલોવવાનો (વાંસ)

પાઠ ૪૩ મો.

તૈયાર=હાજર.

પાઠ ૪૪ મો.

પીંઠ=વાંસો.
ભડકે છે=બીએ છે.

પાઠ ૪૫ મો.

દરજી=મેરાઇ સઇ
બેસતું=ચોપાચોપ
ભલો=સારો
ફેરા=આંટા

પાઠ ૪૮ મો.

કાચું=પકવ્યા વગરનું

પાઠ ૪૯ મો.

ટોપલી=સુંડલી
ઓરતી=નાખતી
વીસામો-થાક

પાઠ ૫૦ મો.

મેમાન=પરાયા માણુસ
સમાચાર=ખબર
તુરીઆં=ઘીસોડાં
વંગણ=રીંગણાં, વંતાક

પાઠ ૫૨ મો.

ગરીબ=ટાઢો.

પાઠ ૫૩ મો.

કંદોઇની=સુખડીઆની
મીઠાઇ=પકવાન
સેવ=કળી.

પાઠ ૫૪ મો.

વેળા=વખત
વાટ=રાહ
હસતુંઆવ્યું=ખુશી થયા

ગૂજરાતી પહેલી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧ લો.
માતા=મા, જણેતા
બા=બેહેન

પાઠ ૨ જો.
ભૂ=પાણી
પા=પીવરાવ

પાઠ ૩ જો.
જા-જવું

પાઠ ૪ થો.
ભા=બાપનો બાપ, મા નો બાપ

પાઠ ૫ મો.
જો=નજર કર

પાઠ ૬ ઠો.
ખા=ખાઇજા, જમ

પાઠ ૭ મો.
બી=બીંજ, ઠળીઓ

પાઠ ૮ મો.
લે=પકડ, ઝાલ

પાઠ ૯ મો.
જી=જીજી
ના=નહિ

પાઠ ૧૧ મો.
તાતા=રોટલા
છી=ખરાબ, મેલું ગંદુ

પાઠ ૧૨ મો.
બાઉ=મીઠાઇ. લાડુ

પાઠ ૧૪ મો.
વાવા=સારૂં, મજેનું
મારૂં=પોતાનું

પાઠ ૧૫ મો.
મને=પોતાને
લાવ=લઇ આવ
ખાજે=ખાઇજજે,જમજે
પીઉ=પીજાઉં

પાઠ ૧૭ મો.
ત્યાં=તે ઠેકાણે
તલ=દાણા છે તેમાંથી તેલ નીકળે છે.
મામો=માનો ભાઇ

પાઠ ૧૮ મો.
દે=આપ
ભાત=રાંધેલા ચોખા
ખાવા=જમવા.
જોવા=તપાસવા.

પાઠ ૧૯ મો.
નહિ=ના
પછી=જરા રહીને

પાઠ ૨૦ મો.
જોતું=ભાળવું

પાઠ ૨૧ મો.
તારે=પોતાને

પાઠ ૨૨ મો.
ભાવશે=પસંદ પડશે
માજી=મા

પાઠ ૨૩ મો.
શાક=ભાજીપાલો
દાળ=મગ, અડદ વિગેરેને ભરડી દાળ કરેલ હોય તે
ઉંઘે=સુઇ રહે
દેશે=આપશે

પાઠ ૨૪ મો.
જોઉં=દેખવું, જોવું

પાઠ ૨૫ મો.
નથી=છે નહીં
કાકા=બાપના નાના ભાઇ
કયાં-કયે ઠેકાણે

પાઠ ૨૬ મો.
કાંઇ=લગાર, થોડું
આપું=દઉં
બેન-બા
વાત=કથા કહાણી
કહું=બોલું

પાઠ ૨૭ મો.
કોણ=કયો
માસી=માની બેહેન

ભાઇ=બંધવ

પાઠ ૨૮ મો.

જાણે=ખબર પડે
મસ=વધારે, ઝાઝું
આપીશ=દઇશ
લાવી=આણી
કરશે=બનાવશે
ખાશે=જમશે
સરત=ખબર

પાઠ ૨૯ મો.

માગે=માગણી કરે
કહ્યું=બોલ્યું
જોઇશે=ખપ પડશે
પુરી=ઘઉંની નાની ત-
ળેલી રોટલી

પાઠ ૩૦ મો.

જુઓ=ભાળો
કેરી=આંબાનું ફળ

પાઠ ૩૧ મો.

ભુખ=ખાવાનું મનથવું
બહાર=મારગમાં

પાઠ ૩૨ મો.

પાસે=થડમાં
ભાભી=ભાઇની વહુ
કયારે=કયે વખતે
ત્યારે=તે વખતે
ગઇ=ચાલતી થઇ

પાઠ ૩૩ મો.

ગુંદર=બાવળના ઝાડનો
ચીકણો રસ
કાલે=આવતે દહાડે
લેતી=લાવતી

પાઠ ૩૫ મો.

પેસે=જંપે, ઢાવડાયું
ફફીયું
જોડે=સાથે
તેડ=ઉચકી, લઇ
આપણા=પોતાના
નાની=ટુંકી

પાઠ ૩૬ મો.

સારો=રૂપાળો
માટે=વાસ્તે
લીના=લાવ્યો

પાઠ ૩૭ મો.

વારે=વખતે
બુમો=રાડો, ઘાંટા
થયું=બન્યું
પાડો=કાઢો

પાઠ ૩૮ મો.

છોકરા=બાળક
જાડો=મજબુત
ચાકર=નોકર

પાઠ ૩૯ મો.

આણું=લાવું
બહુ=વધારે
ખપ=જરૂર
કને=થડમાં, પાસે
કાચા=રાંધ્યા વગરના

પાઠ ૪૦ મો.

ભલી=સારી
રાંધે=પકવે
ખાધા=જમ્યા
ખવાડતાં=જમાડતાં
દહાડે=દિવસે

પાઠ ૪૧ મો.

બાપડા=બિચારા
ધીમેધીમે=હળવેહળવે
ચાલેછે=હીંડેછે
આપે=પોતે
ઝટ=જલદી
ઉતાવળ=એકદમ
શેરી=ફળીયું
ડોસી=ઘરડીબાઇડી
હીંડાતું=ચલાતું
ભલા=સારા
પેટભરેછે=ગુજરાન ચ-
લાવે છે

પાઠ ૪૨ મો.

ચોળ=મસળ
વેળા=વખત
ગંદી=મેલી, ગોબરી
ડીલે=શરીરે
ગાંડી=ઘેલી
અરે=ઓ
મેલા=ગંદા

કોસે=શરીરે

પાઠ ૪૩ મો.

ઓળખી=જાણી
ખેતર=દાણા પાકેછે તે વગડો
મજુરી=મહેનત
રાખજે=સાચવજે
કાચું=પકવ્યા વગરનું
અનાજ=દાણા

પાઠ ૪૪ મો.

બોલો=કહો

પાઠ ૪૫ મો.

બાકી=અધુરી
દળી=લોટ કરી
રોજ=હમેશાં
લોટ=આટો

પાઠ ૪૬ મો.

કને=પાસે
ઉઠે=ઉભી થાય
સુતી=ઉંઘી ગઇ
અજાણી=ઓળખાણ વગરની

પાઠ ૪૭ મો.

ગાગે=ખાવાનું
ગોધો=બળદ, આખલો
ઘાસ=ખડ

પાઠ ૪૮ મો.

સમજણ=અક્કલ

પાઠ ૪૯ મો.

પારખી=ઓળખી

પાઠ ૫૦ મો.

ઘેલો=ગાંડો
નઠારૂં=ખરાબ

પાઠ ૫૨ મો.

ખાંધે=ખભે

પાઠ ૫૩ મો.

કાદવ=કચરો
હળ=ખેતર ખેડવાનું ઓજાર

પાઠ ૫૪ મો.

માળા=પંખીને રહેવાનું ઠેકાણું

પાઠ ૫૫ મો.

લેખણ=કલમ
ઉમેરીએ=વધારીએ
જોડે=સાથે
ઉલટા=અવળા

પાઠ ૫૬ મો.

પાઇ=દુકાની

પાઠ ૫૭ મો.

મીંડું=શુન્ય

શીખામણની ધાત.

નિત્ય સવારે વહેલા ઉઠવુંજી
ઇશ્વરનું ધ્યાન ધરવુંજી
માબાપને પગે લાગવુંજી
માબાપ કહે તેમ કરવુંજી
દાતણ પાણી કરવુંજી
સ્લેટ દફતર લેવુંજી
ભણવાનો સામના સાથે રાખવોજી
નાગા નિશાળે ન આવવુંજી
રોજ વહેલા નિશાળે આવવુંજી
શિક્ષકોને સલામ કરવીજી
શિક્ષક કહે તેમ કરવુંજી
શિક્ષક કહે ત્યાં બેસવુંજી

અદબ કદી નહિ છોડવીજી
વાંચ કહેતો વાંચવુંજી
લખ કહેતો લખવુંજી
વાંચતાં વાંચતાં વાત ન કરવી
વાત કરીએતો ઠપકો મળે
ઠપકો મળે તો વસમું લાગે
ઉઠ કહેતો ઉઠવુંજી
બેસ કહેતો બેસવુંજી
ચિત્ત લગાડી ભણવુંજી
શિખતા નહિ શરમાવુંજી
ભણતા નહિ ગભરાવુંજી
કોઇનું જોઇ ન લખવુંજી
ન આવડે તો શીખવુંજી
રોજ કાંઇ નવું શીખવુંજી
નિશાળમાં નહિ ખાવુંજી
નિશાળમાં તોફાન ન કરવુંજી
રજા વગર ઘેર ન રહેવુંજી
કામ હોયતો રજા લેવીજી
ગેરહાજર રહેતો સોટી વાગે
સોટી વાગે વસમું લાગે
સ્લેટ દફતર સાચવવાજી
કાગળ પાની ન ફાડવાજી
ટુંકી કલમો નહિ રાખવીજી
ચોપડીની ભીખ ન માગવીજી
માર્ગમાં તોફાન ન કરવુંજી

ઘેર તોફાન ન કરવુંજી
શરીરે લુગડાં સાફ રાખવાજી
નહાઇ ધોઇને જવુંજી
રોજ ઘેર લખવું વાંચવુંજી
આખો દહાડો ઘેર ન રહેવુંજી
રીસાવાની ટેવ ન રાખવીજી
રોજ સાંજે મોપાટ લેવીજી
રસ્તામાં નહિ ખાવુંજી
રઝળતા રઝળતા ન ચાલવુંજી
કદી ભુંડું ન બોલવુંજી
પારકી જણસ ના લેવીજી
જડેતો ગુરૂજીને દેવીજી
વાંક પડેતો માનવુંજી
જુઠું બોલી ન છુપાવવુંજી
કજીઓ કદી ન કરવોજી
જુગટે કદી ન રમવુંજી
કદી અંધાધુ ન કરવુંજી
કોઇપર ખાર ન કરવોજી
બધા સાથે પ્રેમ રાખશોજી
શીખામણ સૌ હૈયે રાખવીજી
તો ગુરૂજીને વહાલા લાગશોજી
ભણે ગણે તે ડાહ્યાજી
ન ભણે તે ગાંડાજી
એવું જાણી સૌ ભણજોજી
તો સુખે મોજ કરશોજી

પદાર્થ પાઠો.

પાણી વિષે.

જુઓ, આ લોટામાં શું છે? **પાણી છે.** એનો રંગ કેવો છે? **ધોળો છે.** દૂધનો રંગ કેવો છે? **ધોળો.**

પાણી દૂધ જેવું **ધોળા** રંગનું છે? **ના.**

ત્યારે કહો પાણી કેવા રંગનું છે? સાહેબ! **રંગ વગરનું છે.**

દૂધમાં પૈસો નાંખું તો **આરપાર** જણાય છે? **ના.**

શેમાં આરપાર જણાય છે? **પાણીમાં અને કાચમાં.**

આરપાર જણાય તે કયો ગુણ કહેવાય? **આરપાર દેખાય તેવો.**

ત્યારે કહો પાણીના કયા બે ગુણ જાણી શક્યા? ૧ **રંગ વગરનું** ૨ **આરપાર દેખાય તેવું.**

પાણીને સુંઘો ગંધ આવે છે? ગંધ આવતી નથી.

ગુલાબના ફુલ સુંઘો? સારી **ગંધ** આવે છે.

ગંધ આવે એ કેવું કહેવાય? ગંધવાળું કહેવાય.

પાણી કેવું કહેવાય? **ગંધ વગરનું.**

કેમ? તેમાં **ગંધ આવતી નથી.**

પાણીને ઢોળીએ તો શું થાય? **રેલો** ચાલે.

ખાંડને ઢોળીએ તો? રેલો ચાલતો નથી.

કઇ ચીજનો રેલો ચાલે છે? પાણી, દૂધ, તેલ, અને છાશનો.

રેલો ચાલે તે શું કહેવાય? **પ્રવાહી કહેવાય.**

સાકર નાંખેલું પાણી ચાખી જુઓ? ગળ્યું લાગે છે. મીઠું નાંખેલું પાણી ચાખો? મોળું લાગે છે, મીઠું નાંખેલું ચાખો? ખારૂં લાગે છે.

પાણી કેવા સ્વાદનું છે? સ્વાદ વગરનું છે.

કહો? પાણીના કયા કયા ગુણ જાણ્યા?

ગુણ—રંગ વગરનું, સ્વાદ વગરનું, પ્રવાહી, આરપાર દેખાય તેવું, વાસ વગરનું અને ફાયદાકારી.

ઠીક. હવે પાણી શા ઉપયોગમાં આવે છે તે કહો?

ઉપયોગ—૧ તે પીવાના કામમાં ૨ રાંધવાના કામમાં ૩ અને નાહાવા ધોવાના કામમાં આવે છે. બરાબર.

જુઓ? પાણીને ખુબ ઉકાળવાથી તેની વરાળ થાય છે.

કાચ વિષે.

જુઓ, આ કઇ કઇ જણસો છે? કાચની શીશી, ચસ્મા, પીતળનો પ્યાલો અને ચાક. આ શીશીમાં શું છે? ચાક છે.

શાથી જાણ્યું? શીશીમાં જોઇ શકાય છે માટે.

પીતળના પ્યાલામાં શું છે? દેખી શકતા નથી. ચસ્મા ચડાવી જુઓ? પ્યાલો દેખાય છે પણ ચાક દેખી શકતા નથી.

કેમ? કાચમાં આરપાર (સોંસરૂં) દેખાય છે ને પીતળના પ્યાલામાં દેખાતું નથી. આરપાર શેમાં દેખાય છે? પાણીમાં, કાચમાં અને અબરખમાં પણ દેખાય છે.

કાચ ને પીતળના પ્યાલાના મળતા ગુણ કહો? લીસો, કઠણ ચળકતો જુદા પડતા ગુણ કહો! પીતળના પ્યાલામાં આરપાર જેવાતું નથી ને કાચમાંથી જેવાય છે.

કાચને પાણો મારીએ તો! ઝટ ભાંગી જાય. લાકડાને પાણો મારીએ તો! ઝટ ભાંગતું નથી. કઇ ચીજે ઝટ ભાંગતી નથી? પાણો, લોઢું, લાકડું, ઝટ ભાગે એ કેવો કહેવાય? બરડ કહેવાય. ઝટ ન ભાંગે એ કેવો કહેવાય? નક્કર કહેવાય. કાચ કેવો કહેવાય? બરડ કહેવાય. કેમ? ઝટ ભાંગે છે માટે કાચના ગુણો તમે કયા કયા જાણ્યા?

ગુણ—લીસો, કઠણ, પારદર્સક, ચળકતો ને બરડ.

કહો? કાચ શા કામમાં આવે છે?

ઉપયોગ—કાચની શીશીઓ, પ્યાલા, ચશ્મા, ફાનસ, હાંડી, ઝુમ્મર, દર્પણ વગેરે ઘણી ચીજો બને છે. વળી કાચને બારી બારણામાં જડે છે.

માટીનું વાસણ.

માટીનું શું થાય છે? વાસણો. કોણ બનાવે છે? કુંભાર, શી રીતે બનાવે છે? ખબર નથી.

જુઓ? માટીમાં પાણી રેડી ગારો કરી ખુબ ખુંદે છે. પછી વાસણ કરવું હોય, તેટલો માટીનો લોંદો લઈ, ચાક ઉપર મૂકી કાચો ઘાટ કરે. પછી કુંભાર ટપલાવતી ઘડી પાકો ઘાટ કરે. આ વાસણો વાપરી શકાય? ના. કેમ? કાચાં છે માટે ભાંગી જાય.

વાસણો ક્યારે વાપરી શકાય? ભઠ્ઠીમાં પકવે ત્યારે.

ન પકવે તો? તરત ભાંગી જાય.

માટીના કયા કયા વાસણો થાય છે? મોરાઓ, માટલાં, ગોળો, કથરોટ, તાવડો, બરક, ચંબુ, રામપાતર, કોડીઆં, હાંલ્લાં દોણી, કુંજા, નળીઆં, વગેરે ઘણાં થાય છે.

એમાં પાણી રેડીએ તો? પાણી પી જાય. શાથી પી જાય? માટી છિદ્રાળુ છે માટે છિદ્રાળુ એટલે શું? દેખાય નહીં એવા ઝીણા કાણાં જેમાં હોય તે.

લ્યો આ વાદળીને પાણીમાં નાંખો? પાણી ચુસી લીધું. કાચને પાણીમાં નાંખો? પાણી ચુસતો નથી.

કેમ? વાદળી છિદ્રાળુ છે ને કાચ છિદ્રાળુ નથી.

કઇ કઇ ચીજો છિદ્રાળુ છે? **ગરણું, વાદળી, રોટલી, બ્લોટીંગ** કાગળ, **જારનો રોટલો અને માટી.**

આ વાસણને પાણો મારીએ તો? ભાંગી જાય. કેમ? બરડ છે માટે.

કઇ ચીજો ન ભાંગે? લોઢું, પથરા, લાકડું. આ શું છે? ચામડું. તેને વાળીએ તો? વળે છે, તેને તોડીએતો? નથી તૂટતું તેને પાણો મારીએ તો? ભાંગતું નથી, માટીના ગુણ કહો?

ગુણ—છિદ્રાળુ, બરડ, કઠણ, ટકોરો મારતાં અવાજ કરે એવું, એટલા ગુણો જાણ્યા. ઠીક.

માટીના વાસણો શા ઉપયોગમાં આવે છે!

ઉપયોગ—તે અનાજ ભરવાના, રાંધવાના, **અને** પાણી **ભરવાના** કામમાં આવે છે.

રેતી વિષે.

જુઓ, આ શું છે? **લાલ રેતી** ને **કાળી રેતી.** રેતી શેની થએલી છે? **પથરાની** ભુકીની.

જુઓ? કાળી રેતી એ કાળા પથ્થરની ભુકીની થએલી છે. જેવા રંગના પથરાની તે બને તેવા રંગની તે થાય છે. રેતી ક્યાં જેવામાં આવે છે? **નદીમાં** રેતીને હાથમાં લઇ તેના ગુણ કહી જાઓ.

ગુણ જુદા જુદા રંગની, કરકરી તેનો ચોકડો હોય તો **પોચું** લાગે એવો, ઉંચેથી રેડતાં **ધાર** થાય તેવી, **પીંગળે** નહીં એવી અને વજનમાં **ભારે** છે. રેતી શા ઉપયોગમાં આવે છે?

ઉપયોગ—ચુનામાં ભેળવવામાં, વરસાદમાં ગારો ન થાય માટે શેરી કે ફળીમાં પાથરવામાં, સડકોપર છાંટવામાં અને કલાકની શીશીમાં ભરવામાં, આરસપહાણ વેહેરવામાં અને **કાળી રેતી**—શાહીથી લખેલા અક્ષરો ઉપર નાંખવામાં વપરાય છે.

નળીઆ વિષે.

જુઓ, આ કુંભાર નળીયાં કરે છે. એ શેનાં થાય છે? માટીના. આ લાકડાનું શું છે? એતો પૈડા જેવું ફેરવવાનું **ચાક છે.**

જુઓ? માટીનો **લોંદો** લઈ ચાક ઉપર મુકે છે અને પછી ચાકને ફેરવીને હાથ વતી માટીનો પોલા **ભુંગળા** જેવો **ઘાટ કરી** તેની ઉભી બે ફાડ કરે છે, તેથી નળીયા જેવો ઘાટ બની રહે છે. આ નળીઆને કેટલાક દિવસ તડકે સુકાવા દેછે. આ શું છે? **ભાઠી તેમાં શું કરે છે?** નળીયાં પકવે છે.

નળીયું હાથમાં લઇ ગુણ કહો?

ગુણ—જરા રતાશ પડતું, કઠણ, બરડ, ખરસટ, અવાજ થાય એવું અને વજનદાર

નળીયાનો ઘાટ આવો કેમ કરે છે? આવો ઢાળવો ઘાટ ન કરે, તો વરસાદનું પાણી જઇ શકે નહીં. શા માટે નળીઆં બનાવે છે? છાપરા ઉપર ઢાંકવાને માટે. ન ઢાંકે તો? વરસાદનું પાણી ઘરમાં પડે. પતરા ઢાંકે તો? તપી જાય, વળી પૈસા વધારે બેસે. વિલાયતી નળીયાં જોયાં છે? હા. સ્ટેશનના છાપરા ઉપર વિલાયતી નળીઆં છે. એનો ઘાટ આ નળીયા જેવો છે? ના એતો ત્રણ હથેળી જેવડા પહોળા છે. નળીયા શા ઉપયોગમાં આવે છે?

ઉપયોગ—છાપરાપર ઢાંકવાને માટે, વળી બે નાળો ભેગી કરી દીવી જેવું કરે છે.

નારંગીઆ અને જાંબુઆ રંગની ઓળખાણ.

છોકરાઓ? તમે કયા કયા રંગ ઓળખો છો? રાતો, પીળો અને વાદળી એટલા રંગ ઓળખીએ છીએ.

રાતો રંગ કયો? લોહીનો, ચણોઠીનો, કંકુ ને ચણોઠીનો.

પીળો રંગ કયો? હળદર ને પાકાં લીંબુનો.

વાદળી રંગ કયો? આકાશનો અને ગળીનો

આ શું છે? નારંગી ફળ એનો આકાર કેવો છે? ગોળ.

ગોળ આકાર કયા કયા છે? લીંબુ, દડા, લખોટા.

નારંગી જેવો રંગ શી રીતે થાય? ખબર નથી. કયો રાતાથી બમણો પીળો ભેળવો આતો નારંગીના જેવો રંગ થયો. નારંગી રંગ શું ભેળવવાથી થયો? રાતો અને પીળો.

આ શું છે? જાંબુડા એનો રંગ કેવો છે? કાળો. વાળ કેવા છે? કાળા. ત્યારે જાંબુડા વાળ જેવા કાળા છે? ના.

જાંબુડાનો રંગ જાંબુઓ છે. તે શી રીતે થાય છે? ખબર નથી. જો. રાતા જેટલો વાદળી નાંખો. આતો બરાબર જાંબુઓ થયો શાથી થયો? રાતામાં વાદળી મેળવવાથી.

આ રંગો કેવા કહેવાય? મિશ્રરંગો કહેવાય.

કેમ? બીજા રંગની મેળવણી કરવાથી નારંગીઓ અને જાંબુઓ થયો માટે.

કયા કયા રંગ મિશ્ર નથી? રાતો, પીળો, અને વાદળી તે રંગો શાથી થયા? મુળથીજ ત્રણ રંગો છે. બરાબર. આ રંગો કોઇપણ રંગની મેળવણીથી થયા નથી. હવે તમે યાદ રાખજો કે, રાતો ને પીળો રંગ મેળવવાથી નારંગીઓ રંગ થાય છે. અને રાતો ને વાદળી મેળવવાથી જાંબુડીઓ રંગ થાય છે.

પોલાદ લોઢું.

પોલાદ શેનું થાય છે? લોઢાનું આ શું છે? ચપ્પુ. એ શેનું છે? પોલાદનું, પોલાદનું શું શું થાય છે? ધારવાળાં ઓજારો પોલાદના થાય છે. તેના નામ કહો? તરવાર, બરછી, છરી, છરા, કોશ, કાતર, અસ્ત્રા, વાંસલો, રંદો, કરવત, સુડી.

લોઢાના થાય કે નહીં? થાય ખરાં પણ ભાંગી જાય. તે પોલાદ જેવા ધારવાળાં થાય નહીં. પોલાદના કયા કયા ગુણ જાણો છો?

ગુણ—કઠણ, ઓપતો ચળકે તેવું, સફાઇદાર, ધાર નીકળે તેવું, રણકો લાગે તેવું; વજનદાર (ભારે) ઓપાવે તેવું, ઝટ વળી ન જાય એવું.

ખારૂં, તીખું ને કડવું.

આ કઈ કઈ જણસો છે? ગોળ, ખાંડ, મીઠું, સાકર, લીંબડાનું પાન, આદુ, અને લીંબુ.

ગોળનો સ્વાદ કેવો છે? ગળ્યો. ખાંડનો? ગળ્યો. આ ફટકો ચાખો? ખારો લાગે છે. કેમ? તે મીઠું છે. તેનો સ્વાદ કેવો છે? ખારો. ખાંડનો રંગ કેવો છે? ધોળો. મીઠાનો રંગ કેવો છે? ધોળો. સ્વાદમાં સરખા છે? ના. કેમ? મીઠું ખારૂં છે ને ખાંડ ગળી છે. ત્યારે શેમાં સરખા છે? રંગમાં. ચાકનો રંગ કેવો છે? ધોળો. તે ગળ્યો છે? ના. ખાટો છે? ના. તીખો છે? ના. કડવો છે? ના. ત્યારે સ્વાદ કેવો છે? સ્વાદ વગરનો છે. ગોળનો રંગ કેવો છે? રાતો. ચણીબોરનો રંગ કેવો છે? રાતો. સ્વાદમાં સરખા છે? ના. કેમ? ગોળ ગળ્યો છે, ને ચણીબોર ખાટાં છે. ગળી ચીજો કઈ કઈ? સાકર, ગોળ, ખાંડ, આ શું છે? કારેલાં. આ શું છે? કાચી કેરી. શેમાં સરખા છે? રંગમાં. શેમાં જુદા છે? સ્વાદમાં. કેમ? કારેલાં કડવાં છે? અને કાચી કેરી ખાટી છે. કડવી જણસો કઈ? કારેલાં, કરીઆતુ, વીખમો, લીંમડાનું પાન. ખાટી જણસો કઈ? ચણીબોર, આંબલી, લીંબુ, કાચી કેરી, તીખી જણસો કઈ? મરચાં મરી, લવીંગ, તજ, આદુ, વગેરે.

સોનું, રૂપું, અને ત્રાંબાના ચલણી સિક્કા.

છોકરાઓ, આ શું છે? તને એકેક જણ કહી જાઓ.

પાઈઓ છે, પૈસા છે, ઢબુ છે, અધેલા છે, રૂપિઆ છે, અરધો છે, પાવલી છે, બેઆની છે.

કહો આ શું છે? સોના મહોર છે. આ બધું શું કહેવાય? નાણું કહેવાય. નાણામાં શું શું આવે? પાઈઓ, અધેલા, પૈસા.

ઢબુ, રૂપિયો, અરધો, પાવલી, બેઆની, અને સોનામોહોર, આવ આ શું છે? પૈસા ને ઢબુ છે. એ શેના બનેલા છે? ત્રાંબાના ત્રાંબાનું શું બને છે? પાઇઓ, અધેલા, ઢબુ અને પૈસા એ શું કહેવાય છે? ત્રાંબાનાણું ત્રાંબાનું બીજું શું થાય છે? વાસણો થાય છે? આ શું છે? રૂપિયો શેનો થયેલો છે? રૂપાનો. આમાં રૂપાનું શું શું છે? બેઆની, પાવલી, અડધો, અને રૂપિયો. એ શું કહેવાય છે? રૂપાનાણું. એ શેનું થાય છે? રૂપાનું રૂપાનું બીજું શું શું થાય છે? ઘરેણાં, વાસણ.

આ શું છે? સોનાની મોહોર.

જુઓ? એ સોનાનાણું છે અને તે વિલાયતમાં ચાલે છે. સોનાનું બીજું શું થાય છે? ઘરેણાં થાય છે. ત્રાંબાનાણું કયું? પાઇઓ, અધેલા, પૈસા, ઢબુ રૂપાનાણું કયું? રૂપીઓ, અર્ધો પાવલી, બેઆની, સોનાનાણું કયું? મોહોર, આ બધું શું કહેવાય? ચલણી નાણું કહેવાય. આપણા મુલકમાં કેવું નાણું ચાલે છે? ત્રાંબાનાણું અને રૂપાનાણું. સોનાનાણું ક્યાં ચાલે છે? વિલાયતમાં છોકરાઓ જુઓ? આ દરેક ચલણી નાણાના ઉપર એક તરફ અંગ્રેજી અક્ષર પાડેલા છે ને બીજી તરફ માણસનું મોહું છે. આ મોહું વિલાયતમાં રાજ કરનારનું હોય છે.

ઝાડ, છોડ અને વેલાઓની ઓળખાણ.

છોકરાઓ ચાલો આજે વાડીમાં કાંઈક બતાવું. જુઓ? આ બધા છોડ છે. આ શું છે? મોટો વડ છે. જુઓ? આ ભોંય સાથે પથરાએલા વેલા છે. આ ઉંચા ચડેલા તુંબડી ને કોળાના વેલા છે. કહો? આ બધાં શું કહેવાય? ઝાડ કહેવાય ઠીક, પણ તે બધાં સરખાં છે? ના. વડનું ઝાડ ઉંચું છે ને કપાસનો છોડ નાનો છે. આ

ભોંય સાથે પથરાએલા છે એ ઝાડ કહેવાય ? ના. છોડ કહેવાય ? ના. કેમ ? તે ઝાડ છોડની પેઠે સીધા ઉભા રહેલા નથી. ત્યારે શું કહેવાય ? **વેલા.** જુઓ હવે સમજ્યા.

કહો ? ઝાડ કયા કહેવાય ? **મોટાં ને ઉંચા હોય તે ઝાડ કહેવાય.** છોડ કયા કહેવાય ? ઝાડથી નાના હોય તે છોડ કહેવાય. વેલા કયા કહેવાય ? ભોંય સાથે પથરાએલા હોય તે વેલા કહેવાય. ઝાડના નામ દો ? **આંબલી, લીમડો, પીપળો, વડ, બોરડી, કેળ, ખજુરી, નાળીએરી, આંબો** વગેરે છોડના નામ દો ? **કપાસના, અનાજના, મોગરો, ગુલાબ ને કડોળ** વગેરેના.

વેલાના નામ દો ? કોળાનો, કોળાંનો, ઘીંસોડા, તુંબડી, કારેલા વાલોળ વગેરે ઘણા છે.

ઝાડ ને છોડનું મળતાપણું કહો ? બંનેને પાંદડાં ને ફુલો થાય છે. બંને મૂળ વડે સિધા ઉભા રહે છે. પણ ઝાડ જેટલા છોડના મૂળ ઉંડા ગએલા હોતા નથી.

જુદાપણું કહો ? ઝાડ ઉંચા ને મોટાં હોય છે, ને છોડ તેથી ઘણા નાના ને સીધા હોય છે. ઝાડનું થડ મજબુત હોય છે, તેવું છોડનું હોતું નથી. ઝાડના જેવી લાંબી ડાળો છોડને હોતી નથી. મોટા ઝાડના છાંયા જેવો છોડનો છાંયો થતો નથી. ઝાડ ને ફળ થાય છે પણ છોડને થતા નથી.

ઝાડ ને વેલામાં શું ફેર છે ? ઝાડ, છોડની પેઠે વેલા સીધા ઉભા રહેતા નથી, પણ ભોંયે પથરાએલા હોય છે. ઝાડની પેઠે મુળ, થડ ને લાંબી ડાળો વેલાને થતી નથી. **ઝાડ ને વેલાનું મળતાપણું કહો ?** બંનેને પાંદડાં, ફુલ ને ફળ થાય છે.

ઝાડ, છોડ ને વેલા શાથી મોટા થાય છે ? **પાણીથી.**

પોપટ વિષે.

જુઓ આ પોપટ છે. તેને કેટલા પગ છે? એ શા કામમાં આવે છે? ચાલવાના. જનાવરો શાથી ઉડી શકે છે! પાંખો વતી. પાંખો ન હોય તો? ઉડી શકે નહીં. ઉંદર, ખીસકોલી ઉડી શકે? ના. તે તો અધર ચડી શકે. ઉડી શકે નહીં કેમ? તેને પાંખો નથી માટે પાંખો કેટલી હોય? બે બે પાંખોવાળા જનાવરના નામ દો? ચકલી, કાગડો, કબુતર, મોર, કુકડો, સમડી, કાબર, હોલો, પોપટ વગેરે ઘણા છે. અને તે બધાં પક્ષીઓ કહેવાય છે.

પક્ષી માળા ક્યાં બાંધે છે? ઝાડે કે ઉચી જગ્યાએ.

નીચે માળા કેમ બાંધતા નથી? તેના બચ્ચાંને બિલાડાં; કુતરા વગેરે મારી નાંખે. પક્ષીઓ શેનાથી ખાય છે? ચાંચથી. શું ખાય છે? અનાજ, ફળ, જીવડાં વગેરે ખાય છે. પોપટને કેમ પાળે છે? જેવું શીખવીએ તેવું બોલતાં શીખે છે માટે અમારા ઘરે પોપટ છે તે સીતારામ બોલે છે. પોપટને શેમાં રાખી પાળે છે? નાના પાંજરામાં. કાગડા ને કેમ પાળતા નથી? તે પોપટ જેવું બોલતા શીખતો નથી. પોપટ અને કબુતરને સરખાવો? બંનેને બે પગ ને પાંખો હોય છે. પણ પોપટની પાંખે પુંછડી જેવું હોય છે. બંનેને પાળે છે. પણ પોપટ જેવું કબુતર બોલતા શીખતું નથી. બંને ઉંચે માળા બાંધે છે. પોપટનો રંગ લીલો છે ને કબુતરો આસમાની ને ધોળાં છે. પોપટની ચાંચ રાતી નમેલી ને કઠણ છે, ને કબુતરની ધોળી ને નરમ છે. જુઓને! જનાવરો સાથે હેત રાખવાથી આપણા સાથે કેવાં હળી જાય છે.

ભેંશ વિષે.

જુઓ? આ કાળી, ભુરી અને ચાંદરી ભેંશો કેવી ભોંય ઉપર ચરે છે. તેને કેટલા પગ છે? ચાર કેવા છે? ટુંકા ટુંકા.

પગે શું છે? **ખરી** છે. ખરી કોને હોય? **ગાયને, બકરીને અને ભેંશને.** તેને કેટલા આંચળ છે? **ચાર** બકરીને કેટલા હોય? **બે.** તેની ડોક કેવી છે? નીચી છે તેથી જમીન ઉપર ચરી શકે છે. તેની ચામડી કેવી છે? **સુંવાળી** ને **કઠણ** છે. વળી ટુંકા ટુંકા વાળ ઉગેલા છે. તેનું પૂછડું કેવું છે? લાંબુ ને છેડે વાળના ઝુમખા વાળું છે. તે શા કામમાં આવે છે? **મછર, ડાંસ,** કરડે તો પુછડાથી ઉડાડે છે. તેના શીંગડાં કેવાં છે? અણીદાર વળેલા છે. મોઢું કેમ હલાવ હલાવ કરે છે? **વાગોળે** છે માટે.

જુઓ? ભેંશને પાણીમાં રહેવું બહુ ગમે છે. ગાય કરતાં ભેંશ વધારે દુધ કરે છે. બકરી બે બેં કરે છે ને ગાય ભેંશ બરાડે છે. બકરી લીંડીઓ કરે છે ને ગાય ભેંશ છાણના પોદળા કરે છે. તેના છાણા બાળવાના કામમાં આવે છે. ચાર જંગલી ભેંશો એક વાઘને મારી નાંખે છે

છોકરાઓ? સુંવાળી ગાય ભેંશના દુધના ખીરાની બળી ખાવી નહીં. તે ખાવાથી શરીર બગડે છે. ભેંશને ડોબું કહે છે, તેના બચ્ચાને પાડી કે પાડો કહે છે.

ઘોડા વિષે.

છોકરાઓ? ઘોડારમાં ચાલો તમને ઘોડા બતાવું. જુઓ? આ ઘોડીઓ પાસે નાની વછેરીને વછેરા કેવા કુદે છે. આ **કાબરચીતરા, કાળા ને રાતા ઘોડા** કેવા હણહણે છે. કહો, એ શું ખાય છે? **ખડ** ખાય છે. તેના ઉપર હાથ ફેરવો? ઝીણા સુંવાળા વાળ છે. તેનું પુછડું કેવું છે? મોટું લાંબા વાળનું છે. તેના પગે શું છે? નાળ જડેલા છે. શા માટે? તેને ચાલતાં કાંકરા વાગે નહીં માટે. જુઓ? તેની ડોકે કેવા વાળ છે. એ શું કહેવાય? **કેશવાળી** જુઓ? આ સવાર કેવા ઘોડાને દોડાવે છે? ચાબક શા કામમાં આવે છે?

બેસવાના, ભાર ઉચકવાના ને ગાડીએ જોડવાને કામ લાગેછે. નાના ઘોડાને શું કહે છે? ટટ્ટુ કહે છે.

ઘોડાઓની લાદ ગાર કરવાના ઉપયોગમાં આવે છે. રાજાઓ ઘોડા બહુ રાખે છે. અને કાઠિયાવાડના ઘોડા ઠીક વખણાય છે. જુઓ! ઘોડાને સારૂં ખવરાવીએ ને સંભાળ રાખીએ, તો બહુજ કામ કરે છે. અને તેમા ઉપર હેત રાખીએ તો આપણા સાથે હળી જાય છે.

સ્લેટનો આકાર.

જુઓ, આ સ્લેટને લાંબી બાજુઓ કેટલી છે? બે. ટુંકી બાજુઓ કેટલી છે? બે. કહો તેની બધી બાજુઓ સરખી છે? ના. કેમ? બે લાંબી બાજુઓ સરખી છે અને બે ટુંકી બાજુઓ સરખી છે. લ્યો ત્યારે લાલ કાગળની બે લાંબી બાજુઓ સરખી કાપો? હવે લીલા કાગળની બે ઉભી ટુંકી બાજુઓ કાપો? હવે બધી પટીઓ મેળવો કહો કેવો આકાર થયો? લંબ ચોરસ. ચોરસને કેટલા ખુણા હોય? ચાર. કેવા હોય? કાટખુણા? જુઓ. આ કેવો આકાર થયો? લંબ ચોરસ કેમ? બે આડી લીટીઓની લંબાઇ સરખી છે. અને બે ઉભી લીટીઓની લંબાઇ સરખી છે. પીળા કાગળની બે આડી પટી કાપો હવે નારંગીઆ કાગળની લાંબી ઉભી પટી કાપો?

હવે બધી પટી મેળવો કહો કેવો આકાર થયો? લંબ ચોરસ

લંબ ચોરસના નામ આપો? સ્લેટ, પલંગ, કમાડ, પેટી, વગેરે ઘણા છે.

કાગળની તખ્તીઓ જુદા જુદા આકારની.

કહો ? લંબ ચોરસ અને ચોરસમાં શું ફેર છે ? ચોરસની આડી ને ઉભી બાજુઓ સરખી હોય છે, અને લંબ ચોરસની હોતી નથી. હવે ત્યારે પીળા કાગળની બે આડી પટી કાપો ? ═ હવે તેવડીજ લીલા કાગળની બે ઉભી પટી કાપો ? | | હવે બધી પટી ભેગી મેળવો. કહો કેવો આકાર થયો ? ચોરસ થયો. જુઓ કાળા કાગળની ઉભી પટી કાપો ? | તેના જેવડી નારંગીઆ કાગળની આડી પટી કાપો — હવે બે પટીઓ મેળવો કહો કેવો આકાર થયો ? કાટખુણો થયો. ધોળા કાગળની ઉભી ત્રાંસી પટી કાપો. \ તેના જેવડી કાળા કાગળની આડી ત્રાંસી પટી કાપો ? / હવે પીળા કાગળની આડી લાંબી પટી કાપો ? — બધી પટી મેળવો. કહો કેવો આકાર થયો ? ત્રિકોણ થયો ? ત્રિકોણ એટલે ત્રણ. અને કોણ એટલે ખુણા. એટલે ત્રણખુણા. કહો આ કેવો આકાર છે ? એ કાટખુણા છે. જુદા જુદા આકારના ત્રિકોણની પટીઓ કાપો.

સમાપ્ત.